

Літературна критика

Віктор Палинський

НАДІЯ МОРИКВАС ТА ЇЇ “КОРНЕЛІЯ”

1. Напочатку

Хочеться розпочати з її імені. Так і вчиню. (Чому б і ні?). Надія Мориквас. Вона ніколи ні під кого не “косить”. Не боїться бути іншою й не “консервує” умовностей літературного жанру. Власне, тому есеїстика їй таки до лиця, чи то пак до літературних уподобань. Вона багато років випишує “своє” якимось так по-особливому, наче гоїть рани серця (трохи сентиментально вийшло, але дуже точно; через те не поступлюся дефініцією). Мориквас і гадки не має в чомусь обмежуватись у своїх текстах, не боїться дорікань на зразок “так не прийнято” та “впивається” своїми невичерпними почуттями та візіями. Це не похвальба; це так, по-письменницьки – незалежно. Тому, мабуть, книжки її читаються одразу; без відкладань на потім. А ще в тональності негомінкої довірливої бесіди. І це не лише стиль, а й своєрідна метафізика спілкуватися з читачем саме так щиросердно та не відволікаючись на стороннє.

2. Корнелія

Корнелія – ім'я загадкового походження. Можливо, з латинської, а чи, допускається, і з німецької, як, власне, доконечно нез'ясовані доля та біографія головної героїні роману Н. Мориквас “Корнелія” (“Видавництво Старого Лева”, 2015). Утім, одне із деяких значень цього власноймення – смілива, хоробра. Не думаю, що така відверта семантична зумисність була вирішальною, мотиваційною для авторки. Однак певне підсвідоме тут, безумовно, присутнє. І для самої героїні (образ таки в основі своїй документальний), і для письменниці, яка метафорично екстраполювала персонаж на себе, випишуючи його із глибин власних художніх уподобань та досвіду. У цьому плані назва роману дуже вдало узагальнює мегатекст, тримає при купі романне середовище, самовільно перепроводжуючи читача у світ зміненої свідомості, підсилуючи ще більш авторську естетику Н. Мориквас. І ось вона вже пише в припочатковому розділі свого роману-есею: “Цей порив, цей вибух молоді енергії стався, можливо, тоді, коли вона усвідомила силу свого імені, бо доти була просто Корнеля, Неля, Нелюська”. І надалі вона, безперечно, несла певну місію, ця вродлива чорнявка (це й документально засвідчено), і з мориквасівською белетристикою не розходиться: авторська спромога відверто майстерна в романному тексті.

3. Біографічне, авторське

Біографічна мапа роману така очевидна, що можна креслити маршрути, уявляти місцини та визначати вулиці міст, де перебувала героїня; явно промальовуються прототипи деяких літературних суб'єктів із їхньою неповторною реальністю та навіть окремими “вибриками”, не доконечно підпорядкованими авторській волі та об'єктивним історичним подіям. Утім, ця особливість стилю, навряд чи може доскіпливо обговорюватись, бо, безумовно, входить у первісний авторський задум. Проте чи окремі миті, місцями відвертої нарисовості, додають творові? Навряд чи?! Можливо, тут маємо певні авторські зобов'язання чи вияв якогось особливого історико-біографічного сумління – поступитися захопливим, художнім! Усе ж мені хочеться бачити

таку діяльну та обдаровану масштабну натуру, як Корнелія, можливо, навіть там, де вирішується доля світу! Без сумніву, на користь України. І сьогодні. І без компромісу. Героїня!

Тут якраз той момент, як на мене, коли варто гасати світами. Наша героїня незникома, нині ми це знаємо якнайкраще. Інтерпретація моя. Чи виправдана?.. Сучасністю! Так! Україні загрожує все та ж російська інтервенція...

4. Не випадок

...Ну що ви?! Це так по-сучасному, так нелукаво, так переконливо! “Римлянка! Патриціантка” (“Корнелія – римлянка”). Учитель був вражений...”

“Карманський згадав про Корнелію Цінну, першу дружину Юлія Цезаря, яку той узяв з любови і яка померла під час пологів. І раптом – юна бойкиня з її лицем та іменем. Бачив те лице викарбуваним у металі, більше того, носив колись таку медальку зі стертим жіночим профілем у кишені свого учнівського плаща в Римі, але, власне, таким домислював”. Нині дух отруївся й скоцюрбився в зародку. Де те живе, що здатне свіжою сильною хвилею змити мертвослів'я? Слово втрачає ваговитість, і це наша проблема, що нікому по-справжньому каталізувати політику й вимкнути штучне освітлення заради сонячного. Що воно сталося, що вже історією, як невігласи, не проштовхуючи брили епох, аби дійти самості. Припускаю, бракує могуті виняткових особистостей, знищених, понівечених, викуплених у чужі культури, розпорошених усебіч, щоб не трималися України, виписували чужинецькі історії...

Корнелія – одна з них, тих сакральних потуг, що спускаються з небес. непідробна й непідкупна. Не скорилася. Але й не дійшла... Проте – пером художника. А як воно насправді?.. Хтозна?.. Мориквас не впадає у відчай. Вона лише супроводжує. Медитує. Вона дещо знає про таємниці українського життя. І вони вічні. Корнелія мені видається саме такою. У перспективі. І ще – дуже привабливою, приватно. Така собі мрія чоловіків. І сильна натура.

5. Насправді все по-іншому

“У дні, коли поет жалів себе, туман над гімназійним майданом танув неохоче. У часі своїх уродин він завжди мав чорний гумор. Бо, власне, лише тоді й згадував про свої літа. І перечитував давні вірші. Пригадав собі, як застиг на порозі кляси, почувши, що цитують його давнього любовного вірша і при цьому регочуться...” – це Мориквас про Петра Карманського, історичну персону, поета харизматичного й далеко не безталанного, здається мені, саме тому, аби не проґавити симпатичної для неї (авторки) історичної постаті та розігріти уяву для виявлень і Корнеліїної харизми. Оскільки кожний такий розділ книжки письменника осмислює майже як окрему новелу, то настрої звучать рефреном, співзвучним подіям свого і героїв своїх життя. Цитуючи знову ж таки Карманського, вона просто не в змозі собі відмовити:

Здаєсь мені не раз, що я ся Байтата,
Припадком з небуття приведена на світ.
Круг мене тужить ніч і квилить самота,
І я їду один, горю мов огнецвіт.

І спалююсь в огні моїх жагучих дум,
Чужими проклятий, ненависний своїм,
Тікаю від життя, жую свій скритий сум,
Кому ж мою журбу, кому її словім?

Без коментарів! Лише згадаю Монтеск'є: “Ми завжди вважаємо інших більш щасливими, ніж це є насправді”. Певен, що читальнику цей новелістичний розділ видається заглиблено-шляхетним. Саме задоволення. Учитуєшся, як у своє.

6. Надія полишає останньою

Початок третьої частини роману Мориквас – “Вілла Надія” (правда ж, повіяло патріархальним приміським затишком?). Чомусь пригадав виписані мною рядки спогадів знаменитого Джона Апдайка: “Коледж, жінки, діти, гроші, слава – можна було б назвати це щасливим життям. Але відтоді, як мені минуло 13, я не міг позбутися відчуття, що все це насправді не було моїм планом. Моїм справжнім планом був Шиллінгтон, життя у темряві тихих вуличок та у затінених деревами будиночках”.

...Отож Корнелія тимчасово замешкала у Винниках (одна з мальовничих околиць Львова) і саме тут знайшла дивний затишок для своєї душі. Чого б це молодій та енергійній особі забаглося саме такого, майже медитативного стану, захистку та невігядливого трибу життя?.. Звідки ця уповільнена дія розтягувати час, замкнутися в певних умовностях упокореного простору? Наче знову щось просіємо в Апдайка (повірте, цілком інтуїтивно): “Якщо затаїтися і сидіти нерухомо, то можна уникнути виснаження, проблем і навіть смерті”. Екзистенційне.

...Невідомість долі Корнелії, яку знеацька забрав “чорний воронок” НКВД, авторка закладала в цьому персонажі чи не з перших рядків роману. Світ яскраво манив її, а фатум штовхав на затаєні путівці. І для дівчини це називається бути собою. Бути! Вона так ніби зачаїлася на цій занедбаній віллі; застановилася, упиваючись спокійним приватним життям. “Надія...”. У цій лексемі чимало закладено. Залишається. Молитва. Боже, нехай здійсниться воля Твоя.

7. Окремо сказане

І все ж навряд чи “Корнелію” можна назвати белетризованою біографією. Лагідна жіноча фантазійність авторки часом аж вихлюпується за рамці звичайної розповіді й плину послідовних сюжетних життєписних подій. Вона не рве, не трощить, не перетискає, просто вплітається у вироблену досі канву, відверто посилюючи медитативність впливу на читальника. Назвав би такі тексти літературними легендами, але ось яка дивина: подеколи все в них правда. І нема на те ради. Усе це, зізнаюся, аж ніяк не розходиться з моїми літературними уподобаннями. Радше навпаки. Героїня не боїться. Страх – це не життя. Пустеля... І знову ж таки, усе це правда?! Чи відбувається лише в моїй уяві?.. Так, в уяві! Але чому це не може бути правдою?! (Тут знак питання можна і не ставити. Бо ж ствердження!).

8. Витворити себе

Бачу, як авторка ідеалізує цю красуню Корнелію, віддає її образ певній ідеї незнищенності прекрасного; героїня стає частиною єства самої письменниці. Звідси, мабуть, і припочатковий у романі-есеї “Обрізаний кадр закоханого фотографа”. Цей компактний текст виразно візуальний і за принципом вибудованої композиції дуже схожий на відеокліп. “Оця хода, оця “сіроока” врода підсилена шляхетною чорно-білістю фотографії, і переконала мене, що Корнелія, незважаючи на поодинокі свідчення, пережила війну. Інші ж бо свідчили інше: її бачили час від часу, аж донедавна, а чи, може, вона привиджувалась тим, хто її любив... Краса не може загинути!” Бачите?! Це вже я. Певен, не може! Тут же додаючи: “Ще й досі тоненький племінчик її серця освітлює мені цю мандрівку”.

Направду це достеменно відтворення світу зовнішнього засобами світу, який живе в самій письменниці. Мені це імпонує в такого роду творах найбільше. Бо існує два найпотужніші наркотики: життя хочеться продовжувати щодня і творчість, як мені видається.

9. Без оздоблень

Коли кажуть оте чудернацьке, що “фраза письменника відточена”, мені навіть не смішно. До того ж і “фраза” – це більше мовленнєве, ніж мовне. У тексті, зрозуміло, – речення. І справжній письменник не точить його. (Навіщо ж завдавати ножепроникаючих поранень?!). Він лише зичить собі любові. Знається на густому пошумі дерев, несподіваному вранішньому леготі душі, смиренному тихоті даленіючих осінніх зір... І тут не треба жодних вишуканих оздоблень, зумисних немислимих лексем, надуманих акцентів на порожнечі... Талановито зичить собі любові!.. Саме такі стилістичні вибагливості в цій книжці Н. Мориквас. І повірте, вони прихильні й до забаганок доброї літератури зацікавленого читальника. Думаю, що так. (Тут є висота духу, але про це ні слова). Це я, мабуть, дещо про стиль. Оце вже насправді, за М. Гайдеггером, “через поета прорікає мова”.

“Чи устигну я донести людям твою правду, Корнеліє?

Прости мені, моя дівчинко!”

10. Письмо

Ще про роман-есеї “Корнелія” не промину сказати ось що: його можна визначити як постмодерністський насамперед тому, що на заміну монолітному, обтяжному нарративу приходять низка художніх, абсолютно споріднених історій та зовсім невеличких розповідей. Таких природних, близьких та затишних для автора й винятково довірливих для читальника!.. Здається, це інтуїтивно вивірених гостиненць до найвіддаленіших закапелків душі. Згадаю кілька промовистих назв: “Депресія”, “У печерному храмі”, “Нам допоможе святий Юр”, “Муки Карманського”, “Вілла Надія”, “Зустріч у каварні”, “Любий камінь”. Ця якість і особливість авторського письма спонукає до перечитування деяких розділів згодом. І це добре.

11. Зрештою

...Я не побачив сенсу в переказуванні романних історій саме в нашому випадку, тому й не робив цього; не виокремлював іще десятків образів-персонажів, бо не відчував такого самозавдання у своєму есеї; не вдавався до графіки творчо-подієвого життєпису Надії Мориквас, знаючи, що це легко зробить будь-хто, скориставшись “мережею”. Я звично для себе поділився деякими рефлексійними думками, свідомо витримавши якусь паузу після виходу у світ самого видання. Застановитися – означає не сполохати пташу щастя. Літературного.

Отримано 27 жовтня 2016 р.

м. Львів

